

Miðvikan

»Landasvíkjarin« í Vági var ein hetja

Poul Morell Nielsen flutti eftir heimsbardagan til Vágs saman við konu síðu Ruth Smith. Tað var væl kent, at hann undur krígunum hevði arbeitt fyri týskarar. Men veruleikin var ein annar

Danmark varð hersett av nasistiska Týsklandi 9. apríl 1940. Týskarar møttu ikki stórvegis móttøðu, og grundarlagið varð lagt fyri tí sokallaða samstarvspolitikkinum millum danskar og týskar myndugleikar. Endamálið var, at hersetingin skuldi merkjast minst møguligt hjá danska fólkinum.

Hetta gekk eisini eftir ætlan tey fyrstu árin. Tað vóru eisini tey, sum samstarvaðu meira enn hóskandi við týskarar. Tað stóð heldur ikki á, at fáa danskar fyrirkur at arbeiða fyri týskarar, og nógvar teirra forvunnu eisini hópin av peningi, sum varð goldin av dønum sjálvum, nevniliga úr tjóðbankanum.

Men so byrjaði so smátt ein móttøðurørsla í Danmark móti týskarum. Í fyrsta umfari var hetta sabotaga móti týskum hernaðarlíggum áhugamálum. Hetta var ikki væl sæð av týskarum og heldur ikki av donskum myndugleikum, sum staðiliga ávaraðu ímóti hesum.

Henda móttøðan móti týskarum merkti so eisini, at tað vóru danir, sum beinleiðis fóru í part við týskarar og fóru at renna teirra ørindini. Tað stóð enntá ikki á at fáa danskar bøðlar til at fremja pining og enntá morð av egnum landsmonnum.

Eftir bardagalok kom tó ein rættaruppgjör, har nógvir danir vórðu dømdir fyri sitt samstarv við týska hersetingarvaldið. Summir blivu dømdir til deyða. Nógvir av teimum blivu avrættaðir, meðan aðrir blivu náðaðir.

Nógvir danir finga fongsulsrevsing. Teir flestu vóru tó náðaðir rættiliga skjótt, tá ringasta øsingin móti teimum var av.

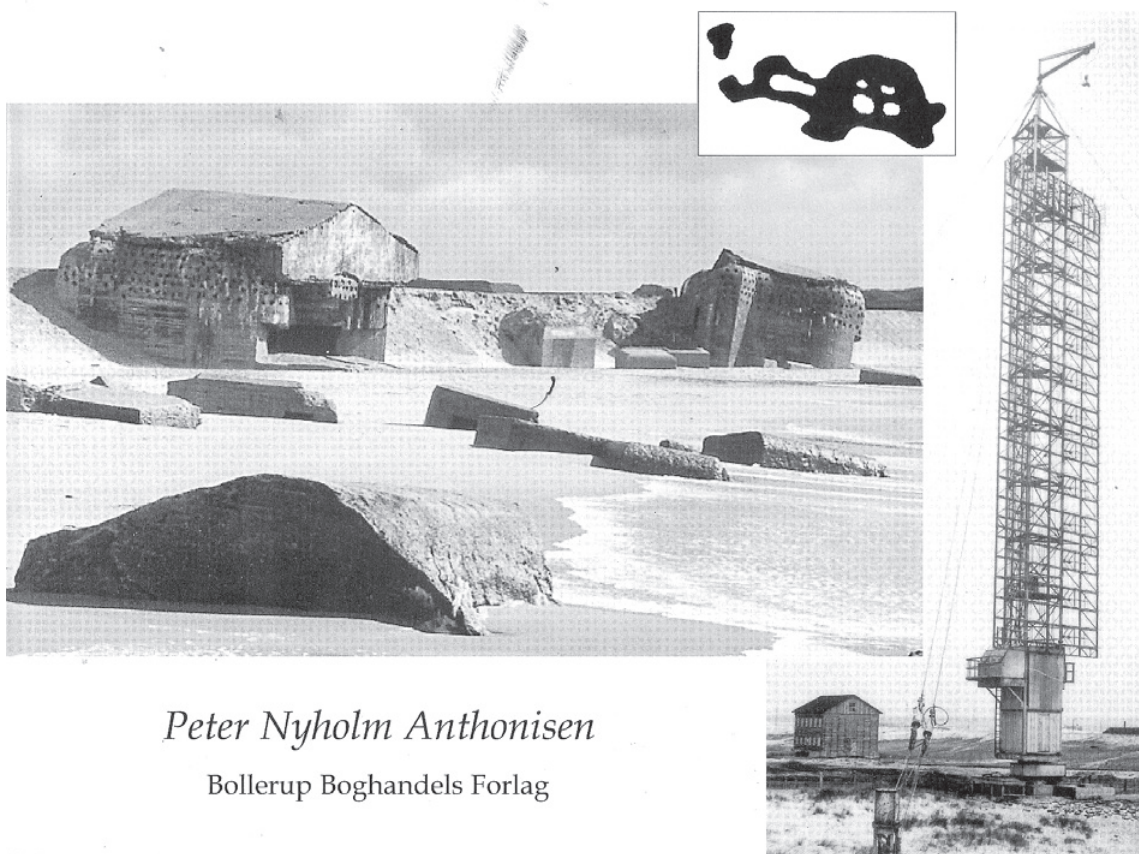
Tað vóru nakrir teirra, sum høvdu føroyskar konur, og sum aftaná fluttu til Føroyar við teirra familju. Í fyrsta umfari var kanska hugt skeivt eftir teimum. Men teir finga tó eitt vanligt liv uttan nakran serligan ampa av teirra fortíð.

Morell var ein hetja

Millum hesi hjúnini vóru Ruth Smith og Poul Morell Nielsen, sum fluttu til heimbygd hennara Vági. Í Vági var tað kent, at Morell hevði arbeitt fyri týskarar, og hetta var sjálvstak ikki besta umdømi at fáa.

Men tað sum vágbingar og føroyingar ikki vistu, og sum fá í Danmark vistu tá, var, at Poul Morell víst arbeiddi fyri eina týska fyrirkur, men hetta var fyri at njósnast móti teimum fyri donsku móttøðurørsluna.

THYBORØN-FÆSTNINGEN - OG SKILDPADDESPIONEN

Peter Nyholm Anthonisen

Bollerup Boghandels Forlag

Bókin sum umrøðut njósnaravirksemið hjá Poul Morell. Innsett er skjaldbókan, sum gjørdist hansara undirskrift

Tí verður hann í dag roknaður sum ein tann fremsti av teimum, sum arbeiddu móti týskarum. Forsøgan er tann, at sum kríggið leið fóru týskarar at óttast fyri eini sameindari innrás. Teir vistu ikki hvar, men ein av móguleikum, teir roknaðu við, var danska vesturstrondin.

Tí fóru teir at byggja eina røð av verjuskansum, »bunkarum«, heilt frá Noregi og til Spania. Danmark var ein týðningarmikil partur av hesum teini.

Á heysti 1943 verður Poul Morell, sum tá las til arkitekt, settur í starv hjá eini danskari byggifyritøku í Lemvig í Vesturjútlandi. Hann fekk at vita, at fyrirkur arbeiddi fyri týskarar, men at hann ikki skuldi vera við í hesum parti av virkseminum. Poul Morell dámdi als ikki hetta arbeiðið fyri týskarar, men hann helt tó fram í fyrirkur.

Skuldi vitja ein »sjúkan vin«

Eftir at vera byrjaður í Lemvig

vitjaði Poul ein lestrarfelaga í Keyppmannahavn. Hesin var virkin í móttøðurørsluni, og hann spurdi Poul um hansara arbeiði í Jyllandi.

Tað verandi arbeiðið hjá Morell var við at verða liðugt. Men Poul bjóðaði sær til at bliva verandi í fyrirkur, um hetta kundi hjálpa móttøðurørsluni. Við sær til Keyppmannahavnar hevði Poul eitt kort yvir havnina í Thyborøn. Her vóru rúm til spreingiløðingar, og Poul hevði fingið uppspurt, hvaðani hesar kundu spreingjast við fjarstýring. Felagin fekk hesa tekning, og hann skuldi so fáa kannað, um hetta var av áhuga hjá móttøðurørsluni.

Stutt eftir fekk Poul boð um at koma til Keyppmannahavnar at vitja ein »sjúkan vin.« Hetta ljóðaði sera meinaleyst, men var sjálvsagt eitt páskot. Nú skuldi tann nýggi maðurin hjá móttøðurørsluni til Keyppmannahavnar at fáa nærri boð, sum ikki kundi gevast í telefonini, ið uttan iva var avlurtað.

Boðini vóru, at Poul skuldi koma sær meira inn í týsku arbeiðini, og hann skuldi nýta tann móguleika hann harvið fekk fyri at vitja umrøddu havnarøkið.

Poul byrjaði tiskil at savna inn upplýsingar og at gera nágreiniligar tekningar av hesum hernaðarlíggum týsku økjum. Hetta varð so sett inn í almenn kort.

Hesi »undirskrivaði« hann við eini lítlari pípurøykjandi skjaldbøku. Tí kom hann at verða nevndur »skildpaddeskorpionen.« Hetta við skjaldbøkuni var sjálvspei. Sjálvur roykti Poul pípu. Hann visti eisini, at fleiri av hansara lestrarfeløgum vóru byrjaðir áðrenn hann í móttøðurørsluni. Men ein skjaldbøka kom eisini fram! Og sagt verður, at hann á nógvum økjum yvirhálaði sínar felagar í móttøðurørsluni.

Av tilvild fekk Poul eisini móguleika fyri at kopiera tekningar av hesum verjuskansum. Hann tók tær við sær, tók so kopi og legði so frum-

ritini aftur, uttan at nakar varnaðist, at tey høvdu verið burtur.

Nógvir av hesum bunkarum sóust frá sjónum. Tí ynsktu týskarar at kamuflera teir, so teir skuldu siggja út sum summarhús. Hetta skuldi Poul hjálpa teimum við. Hetta lætti nógv um hansara njósnaraarbeiði. Nú fekk hann móguleika at fara frítt um á hernaðarlíggum økjum. Tiskil var tað lætt at lata tekningar av teimum fara víðari til donsku fregnartænastuna.

Týskarar finga illgruna

Poul var fleiri ferðir til avhoyringar hjá týskarum. Men hetta var tá á einu lægri støði, tí týskarar vildu ikki fáa Gestapo uppi í leikin. Poul visti kortini, at njósnarandi sera lættliga geva deyðadóm. Men hann hevði altíð eina góða undanførslu, og hann dugdi væl at spæla firtin um, at nakar skuldi vága sær at seta honum slíkar spurningar!

Poul hjálpti eisini eftirlýstum dønum, sum máttu fara »undir jørðina«, sum tað var kallað. Kotuorðið til hansara var: »Eg havi hoyrt, at tú fegin vil sleppa at keypa eitt skriviborð.« Persónar við hesi fráboðan vóru eftirlýstir av týskarum og skuldu flytast og krógvast.

Poul hevði tiskil móguleika fyri at geva hesum nýggj og følsk samleikapróg. Nøkur av stemplunum gjørdi hann sjálvur.

Á vári 1945 var alt ein ruðuleiki. Millum týsku hermenninar vóru eisini slíkir, sum vóru føddir sum fransar í hersettum týskum økjum, og sum tí ikki høvdu tann stóra samhugan við týskarum. Hesir komu viðhvørt til Poul at lurta eftir tíðindum frá BBC, sum var strangliga forboðið.

Frá seinna partin á sumri 1944 savnaði Poul ein hóp av upplýsingum í eini rapport sum var 10 síður. Í henni vóru nágreiniligir upplýsingar um hernaðarlígar støðir í økinum kring Thyborøn. Tær nógvu frágreiðingarnar hjá Poul fóru vist við sendiboði til Svøríki og haðani við flogfari til Bretlands. Aftaná bardagan komu tær aftur til Danmarkar og eru nú í skjalasavninum hjá Frihedsmuseet í Keyppmannahavn.

Sagt verður um virksemið hjá Poul Morell, at »Skildpaddespionens arbejdet i Thyborøn-området betragtes i dag som en af de mest omhyggelige og nøjagtige militære efterretningsrapporter, der blev lavet noget sted i Europa under krigen.«